

*Віталій Туренко*

## ГЛОБАЛЬНІСТЬ КЛАСИКИ: ВІД МИНУЛОГО ДО СУЧАСНОСТІ.

**Bromberg, J. (2021). *Global Classics*. Abingdon: Routledge.**

Нині, на зламі тисячоліть, класичні студії стають дедалі важливішими й актуальнішими. Один з результатів цієї актуалізації – виникнення зовсім нових дослідницьких підходів до спадщини античної цивілізації та її впливу на сьогодення. Зокрема, можемо відзначити Classical reception studies [Погонченкова 2017], Applied Classics [Chaniotis et al. 2009] і Global Classics. Саме останньому підходу присвячена розглянута нами монографія «Глобальні класичні студії». Автором книжки є Жак Бромберг<sup>1</sup>, антикознавець, що нині представляє університет Калабрії.

Формуючи питання, які планує розкрити у своїй книзі, Бромберг наголошує на аспекті актуальності, ба навіть злободенності: «Що робить класику “глобальною” і що означає вивчати античний світ “глобально”? Як вивчення античності може сприяти нашому розумінню нагальних глобальних проблем? Global Classics розглядає ці питання, проводячи міждисциплінарний діалог між класикою і глобальними дослідженнями» [Bromberg 2021: I]<sup>2</sup>.

Автор окреслює три ключові риси цього нового підходу в антикознавстві:

- 1) транскордонність;
- 2) трансісторичність;
- 3) трансдисциплінарність.

Вчений зауважує, що в наукових школах здебільшого саме вислів «Стародавній Греція і Рим» застосовують як скорочення для античної культурної зони, що визначається на географічному рівні Апеннінським півостровом, південною частиною Балканського півострова, а також навколишніми островами і береговими лініями. Хоча зазначена фраза залишається популярним засобом кодування певних видів знань про цей період історії людства, вона водночас вводить в оману, оскільки:

---

© В. Туренко, 2023

<sup>1</sup> Жак Бромберг отримав ступінь доктора класичних студій в Університеті Пенсільванії у 2009 році, захистивши дисертацію про трагічні форми переконання в ранній грецькій риторичній теорії. У 2014–2022 Assistant Professor факультету класичних наук Пітсбурзького університету. Його дослідження стосуються давньогрецької літератури і філософії та їхньої рецепції, глобальних класичних студій, а також Сократа і сократичних шкіл.

<sup>2</sup> Власні судження автор огляду супроводжує фразами «на нашу думку...», «ми вважаємо...» тощо. У всіх інших випадках ідеться лише про виклад тез Бромберга.

- запозичує сучасне редуційне уявлення про сталі нації й обмежені суспільства, звертаючи увагу на культурні центри, які не відображають усієї різноманітності та поліцентричності стародавнього світу;
- за рахунок виключення величезних просторів античного світу, пов'язаних між собою, з еллінськими містами, а згодом і з римлянами, вона фокусує увагу лише на культурних столицях, що знаходяться в центрі життя еліти, і підтримує тезу гомогенної глобалізації.

Натомість транскордонність класики пов'язана з тим, що сам античний доробок не обмежується територією Стародавніх Греції і Риму – досить згадати хоча б Гомеру «Одіссею». Античним мислителям, поетам, драматургам було важливо писати, досліджувати й розкривати «інший» світ, світ «чужого». Тому, на думку дослідника, можемо говорити про децентралізований, детериторіалізований підхід до античного доробку, показуючи, наскільки мінливими і вразливими є територіальні кордони під впливом глобалізаційних процесів. Ці процеси, що зазвичай включають переміщення товарів, людей та ідей через прикордонний простір, є характерними для дискурсу глобального. Їх можна розпізнати й вивчити через дослідження, спрямовані на взаємозв'язок між локальним, регіональним і надрегіональним. Вносячи глобальну теорію в класичні дослідження, необхідно зосередити увагу на її способі децентралізації, особливо в тому, що стосується динамік центр-периферія і локальність-глобальність [ibid.: 41]<sup>3</sup>.

Розкриваючи дану позицію, Ж. Бромберг зосереджує свою увагу на:

- 1) локалізації глобального в античності;
- 2) глобальному і вселенському в Полібія;
- 3) глокалізації в Ай Ханум<sup>4</sup>.

Розглядаючи ці моменти, він підкреслює, що «тенденція до есенціалізації та узагальнення народів давнини шляхом зведення їх до концептуальних угруповань з міс- том у центрі» постає суттєвою перешкодою на шляху глобалізації класики, античної історії та археології. Глобальна теорія, за Бромбергом, уможливорює ширший і всеохопніший підхід, доповнюючи вивчення Греції і Риму поліцентричними порівняльними підходами до стародавніх світів [ibid.: 42]. Тому транскордонність у класичних студіях дозволяє розширити як об'єкт, так і предмет досліджень у тому чи іншому аспекті доробку античної цивілізації, а також уникнути редукування славнозвісного концепту «Стародавні Греція і Рим».

Якщо ж говорити про наступний аспект глобальності класичних студій, то, на думку автора рецензованої монографії, «трансісторизм – це спосіб глобального історичного дослідження, яке шукає різноманітних зв'язків між людьми, місцями, текстами,

<sup>3</sup> Див. також: [Rowlands1987; Bintliff 1997; Pomeroy 2003; Pogorzelski 2016].

<sup>4</sup> Ай-Ханум – стародавнє греко-бактрійське місто невідомої назви, руїни якого розташовуються в Афганістані (район Дашті-Кала провінції Тахар, поблизу кордону з Таджикистаном, на лівому березі річки Пяндж біля гирла річки Кокча). Городище є унікальною пам'яткою елліністичної культури в Центральній Азії; його залишки були відкриті й фундаментально досліджені в 1960–1970-х рр. Деякі предмети, знайдені в Ай-Ханумі, такі як грецька оливкова олія в скарбниці або середземноморська ліпнина на греко-бактрійських творах мистецтва, можуть свідчити про існування масштабних торговельних мереж. Можливо, Ай-Ханум був одним із каналів впливу грецького мистецтва на мистецтво Стародавньої Індії; скульптори, що створювали колонії Ашоки, могли надихатися малюнками греко-бактрійських будівель, привезеними послами до імперії Маур'їв.

об'єктами та ідеями протягом величезних проміжків часу. Він за своєю суттю компаративний, шукає зв'язки, що виходять за рамки встановлених схем періодизації, навіть якщо ті не прагнуть повністю стерти поняття періодичних змін» [ibid.: 71].

Як приклад можемо навести нещодавно опубліковану працю «Брілевський посібник з рецепції піфагореїзму в Середньовіччі й за доби Відродження» [Caiazza et al. 2022]. Ця монографія висвітлює не лише особливості функціонування піфагореїзму у філософії Середніх віків (включаючи мусульманську та юдейську) і Ренесансу. Вона також показує, як ті чи інші концепції та ідеї піфагорійців вплинули на розвиток культури (у всій її багатогранності) і людства загалом до наших днів.

Саме такого роду дослідження засвідчують і доводять, що античні тексти не залишилися в тіні віків, що вони «живі» і «працюють» задля розв'язання сьогоденних проблем. Бромберг розкриває пропонований аспект глобальних класичних студій через:

- 1) час і місце;
- 2) традицію і рецепцію;
- 3) «множинні античності».

Розглядаючи перші дві позиції, можна підкреслити, що античність справді нікуди не зникла, не залишилась у тіні віків і лише на папері або ж у мрамурі, бо живуть, осмислюються, запозичуються ті чи інші її ідеї, концепції, тексти, художні твори тощо. У результаті Ж. Бромберг запроваджує поняття «множинні античності» (англ. *multiple antiquities*), що відображає всю багатогранність, полівекторність функціонування античної спадщини як у загальновідомий період, так і вже після нього (свого роду «античності після античності»).

Бромбергове дослідження глобальних підходів у класичних студіях завершується «трансдисциплінарністю». Важливо не плутати її з міждисциплінарністю: остання пов'язана з простим «запозиченням» технік і методів інших галузей науки, тоді як перша передбачає «функціональний синтез методологій», створення на їх основі абсолютно нових дослідницьких концепцій.

Для обґрунтування цього Ж. Бромберг виокремлює два ключові аспекти:

- 1) холізм, екуменізм і глобальність;
- 2) критичну світову класику (англ. *critical global classics*).

Розглянувши їх, він підкреслює: «детериторіалізаційний і антиперіодизаційний підхід глобальної класики, покликаний звільнити дослідників від інтелектуальних обмежень методологічного націоналізму та телеології сучасності, водночас допомагаючи їм займатися дослідницькими питаннями і проєктами, які є чітко глобальними й інклюзивними». На погляд Ж. Бромберга, задумане таким чином прагнення до глобальних досліджень у галузі класики також сприяє досягненню цілей соціальної справедливості. Прагнення до глобальних досліджень вимагає трансдисциплінарного підходу, чутливого до багатьох можливих проявів глобальних проблем у просторі (локальні, регіональні, національні, транснаціональні), у часі (періодичні, діахронічні, трансісторичні, *événementielles*, соціальна історія, *longue durée*, глибока історія, велика історія) і в соціумі (культура, економіка, політика, а також раса, етнічна приналежність, клас, стать, релігія, вік і здібності). Бромберг вважає, що ці виміри перетинаються в життєвому досвіді глобалізації і породжують різні погляди на глобальні проблеми [Bromberg 2021: 100].

Сказане вище свідчить, що рецензована книга буде корисною не лише для класичних філологів і загалом дослідників античної спадщини, але й для фахівців з глобалізації та соціальної філософії і філософії історії. На нашу думку, науковий проєкт Global Classics має потужний творчий та інноваційний потенціал, що допомагатиме краще розкрити сучасну актуальність і всезагальність класики.

## СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Погонченкова, О. (2017). Classical reception studies – нове антикознавство? Роздуми над збіркою Greek and Roman Classics in the British Struggle for Social Reform (Ed. Edith Hall, Henry Stead: Bloomsbury Academic, 2015). *Sententiae*, 36(2), 133-145. <https://doi.org/10.22240/sent36.02.133>
- Bintliff, J. (1997). Regional Survey, Demography and the Rise of Complex Societies in the Ancient Aegean: Core - Periphery, Neo-Malthusian and Other Interpretive Models. *Journal of Field Archaeology*, 24(1), 1-38. <https://doi.org/10.1179/jfa.1997.24.1.1>
- Bromberg, J. (2021). *Global Classics*. Abingdon: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003092650>
- Caiazzo, I., Macris, C., & Robert, A. (2022). *Brill's Companion to the Reception of Pythagoras and Pythagoreanism in the Middle Ages and the Renaissance*. Leiden; Boston: Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004499461>
- Chaniotis, A., Kuhn, A., & Kuhn, C. (Eds.). (2009). *Applied Classics: Constructs, Comparisons, Controversies*. Stuttgart: Steiner.
- Pogorzelski, R. (2016). Centers and Peripheries. In A. Zissos (Ed.), *A Companion to the Flavian Age of Imperial Rome* (pp. 223-238). Malden, MA: Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118878149.ch12>
- Pomeroy, A. J. (2003). Center and Periphery in Tacitus' Histories, *Arethusa*, 36(3), 361-374. <https://doi.org/10.1353/are.2003.0026>
- Rowlands, M. (1987). Centre and Periphery: A Review of the Concept. In M. Rowlands, M. Larsen & K. Kristiansen (Eds.), *Centre and Periphery in the Ancient World* (pp. 1-11). Cambridge: Cambridge University Press.

Одержано 4.03.2023

## REFERENCES

- Bintliff, J. (1997). Regional Survey, Demography and the Rise of Complex Societies in the Ancient Aegean: Core - Periphery, Neo-Malthusian and Other Interpretive Models. *Journal of Field Archaeology*, 24(1), 1-38. <https://doi.org/10.1179/jfa.1997.24.1.1>
- Bromberg, J. (2021). *Global Classics*. Abingdon: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003092650>
- Caiazzo, I., Macris, C., & Robert, A. (2022). *Brill's Companion to the Reception of Pythagoras and Pythagoreanism in the Middle Ages and the Renaissance*. Leiden; Boston: Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004499461>
- Chaniotis, A., Kuhn, A., & Kuhn, C. (Eds.). (2009). *Applied Classics: Constructs, Comparisons, Controversies*. Stuttgart: Steiner.
- Pogorzelski, R. (2016). Centers and Peripheries. In A. Zissos (Ed.), *A Companion to the Flavian Age of Imperial Rome* (pp. 223-238). Malden, MA: Wiley-Blackwell. <https://doi.org/10.1002/9781118878149.ch12>

- Pohonchenkova, O. (2017). Reception studies: a new Classics? On Greek and Roman Classics in the British Struggle for Social Reform (Ed. Edith Hall, Henry Stead: Bloomsbury Academic, 2015). [In Ukrainian]. *Sententiae*, 36(2), 133-145. <https://doi.org/10.22240/sent36.02.133>
- Pomeroy, A. J. (2003). Center and Periphery in Tacitus' Histories, *Arethusa*, 36(3), 361-374. <https://doi.org/10.1353/are.2003.0026>
- Rowlands, M. (1987). Centre and Periphery: A Review of the Concept. In M. Rowlands, M. Larsen & K. Kristiansen (Eds.), *Centre and Periphery in the Ancient World* (pp. 1-11). Cambridge: Cambridge University Press.

Received 4.03.2023

---

**Vitalii Turenko**

**Global of Classics: from the past to the present. Bromberg, J. (2021). *Global Classics*. Abingdon: Routledge.**

Review of Bromberg, J. (2021). *Global Classics*. Abingdon: Routledge.

---

**Віталій Туренко**

**Глобальність класики: від минулого до сучасності. Bromberg, J. (2021). *Global Classics*. Abingdon: Routledge.**

Огляд книги Bromberg, J. (2021). *Global Classics*. Abingdon: Routledge.

---

*Vitalii Turenko, Doctor of Science (Philosophy), Researcher, Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

*Віталій Туренко, д. філос. н., науковий співробітник філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка.*

e-mail: [vitali\\_turenko@ukr.net](mailto:vitali_turenko@ukr.net)

---